

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Кафедра педагогіки та освіти

**ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Випуск 6

Маріуполь – 2018

8. Зубок Ю. А., Чупров В. И. Молодые специалисты: подготовка и востребованность на рынке труда/Ю.А.Зубок, В.И.Чупров// Социол. исслед. - 2015. – № 5. – С. 114–122.

9. Педагогіка для громадянського суспільства: навч. посіб. для студентів педагогічних спеціальностей / [Т. Кошманова, Л. Брайс, Т. Равчина та ін.]; за ред. д-ра пед. наук Т. С. Кошманової. – Львів : вид. центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2005. – 352 с.

10. Енциклопедія освіти/Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

11. Юртаєва О. О. Розвиток професійно–педагогічної компетентності майстрів виробничого навчання будівельного профілю в системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ольга Олексіївна Юртаєва. – К., 2011. – 366 с.

12. Маркова А.К. Психология профессионализма /А.К. Маркова. – М.: Международ. гуман. фонд «Знание», 1996. – 308 с.

УДК 378.024(67)

Задорожна-Княгницька Л.В.,
Ксенофонтова Г.В.

МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

***Анотація.** У статті розглянуто зміст поняття «методична компетентність вихователя закладу дошкільної освіти». Викладено результати аналізу поняття компетентності, обґрунтованого вітчизняними і зарубіжними науковцями, розкрито відмінність між поняттями «компетентність» та «компетенція». Акцентовано увагу на специфічних особливостях змісту методичної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти та здійснено порівнювальний аналіз понять «методична компетентність» та «методична готовність» фахівця дошкільної освіти.*

***Ключові слова:** компетентність, професійна компетентність, методична компетентність, методична готовність.*

Постановка проблеми. Нова парадигма освіти України, що відображена в Концептуальних засадах Нової української школи, зорієнтована на підвищення якості освіти на всіх її щаблях, максимальне задоволення соціально-освітніх запитів, розробку й упровадження дитино центричних освітніх технологій. Це визначило необхідність корінної зміни структури та змісту підготовки фахівців.

Ключова роль у процесі модернізації освіти належить кваліфікованим, підготовленим на сучасному рівні педагогам, які здатні забезпечити входження України у світовий освітній простір. У зв'язку з цим постала потреба у компетентному педагогові, спроможному ефективно діяти, розв'язувати стандартні та проблемні задачі, який володіє освітніми технологіями, здатний постійно вдосконалювати професійну майстерність.

Особливої значущості зазначена проблема набуває в контексті професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, оскільки саме ця ланка є фундаментом початкової школи.

У сучасному світі суттєво змінився психологічний і соціальний портрет дошкільника, характерними рисами якого стала емоційна чутливість, розумова активність і обізнаність у більшості доступних сфер навколишньої дійсності; невірноваженість нервової системи; незадовільний стан здоров'я, зміцнення акцентів у ціннісній орієнтаціях. Вихователі закладів дошкільної освіти сьогодні не готові до врахування зазначених рис в освітньому процесі. Саме цим зумовлена низка вимог до методичної компетентності вихователів на сучасному етапі розвитку освіти.

Отже, одним з головних пріоритетів сучасної педагогічної практики є формування та розвиток методичної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем професійної компетентності присвячені наукові розвідки П. Атаманчука, П. Беспалова, В. Веденський, В. Заболотного, О. Іванової, В. Каланіна, Л. Карпової, В. Кузьміної, І. Лаптевої, О. Ляшенка, А. Маркової, О. Онаць, О. Пінчук, В. Свистун, В. Сергієнка, С. Ракова, Т. Сорочан.

У роботах зазначених вище науковців виділено в якості складової професійної компетентності педагога методичну компетентність. Цілеспрямовано проблему методичної компетентності досліджували: О. Богінич, Є. Азімов, А. Щукін, Т. Тамбовкіна, Т. Ощепкова, М. Пролигіна, Д. Старкова, І. Михайлевська, О. Лебедева, Є. Мисечко, О. Ткаченко, В. Рудницька та ін. Однак, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, у яких висвітлюється зазначена проблема, одностайної думки щодо визначення поняття «методична компетентність» не існує.

Метою статті є аналіз сутності й змісту поняття «методична компетентність вихователя закладу дошкільної освіти», обґрунтованого у вітчизняних наукових психолого-педагогічних джерелах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна педагогічна освіта в умовах підготовки до упровадження основних положень Концепції Нової української школи орієнтується на спеціалізовану підготовку кадрів, які володіють високим рівнем компетентності.

Професійна компетентність педагога, як зазначає І. Сіданіч, може розглядатися як своєрідна відповідь на проблемну ситуацію в освіті, що виникла внаслідок суперечності між необхідністю забезпечити високу якість сучасної освіти й неможливістю вирішити це завдання традиційним шляхом за рахунок подальшого обсягу інформації, що підлягає засвоєнню дітьми [12].

Аналіз наукових джерел з проблем професійної компетентності педагога виявив неоднозначне тлумачення цього поняття. Зокрема, у різних словниках «компетентність» (від лат. *competens* – належний, здібний) трактується як «авторитетність, повноправність», «обізнаність, правомісність», як загальний оцінний термін, що позначає здатність до діяльності зі знанням справи [9].

Професійну компетентність сучасного педагога науковці розглядають як:
– базову характеристику діяльності фахівця, сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких в педагогічній

діяльності дає оптимальний результат [2];

- найважливішу характеристику фахівця, який має бути готовим до виконання професійної діяльності, щоб самостійно, відповідально й ефективно виконувати власні фахові функції [5];

- систему наукових, психологічних, педагогічних і предметних знань та професійно-методичних умінь, які базуються на знаннях дидактичних методів, принципів і прийомів та сприяють формуванню всіх компонентів професійної компетентності [12];

- знання, вміння і досвідне оцінне ставлення до об'єкта, предмета, змісту та структури дисципліни, уміння логічно обґрунтовано конструювати навчальний процес для конкретної дидактичної ситуації з урахуванням психологічних механізмів засвоєння, з огляду на специфіку професійної діяльності [14, с. 89];

- знання в галузі дидактики предмету, методики його навчання, уміння логічно конструювати освітній процес для конкретної дидактичної ситуації з урахуванням психологічних механізмів засвоєння [6, с. 11].

Важливим питанням у межах обґрунтування поняття «методична компетентність» є розмежування дефініцій «компетентність» та «компетенція».

На основі узагальнення представлених у довідкових та наукових джерелах міркувань щодо розмежування цих понять. І. Вікторенко зроблено наступні висновки:

- змістові характеристики наочно ілюструють розбіжності досліджуваних дефініцій, тому поняття «компетенція» і «компетентність» слід розмежовувати;

- компетентність розглядається ширше, ніж компетенція, оскільки компетенція є складовою компетентності;

- компетенція – це деяка відчужена, наперед задана (державою, певними установами або окремими особами, що організовують той чи інший вид діяльності), вимога (норма) до підготовки особи, її знань та досвіду діяльності в певній сфері, досягнення якої може свідчити про можливість правильного вирішення певного завдання;

- компетентність – це оцінка досягнення попередньо заданої норми, тому є реальною (відноситься до особистості «тут і зараз»);

- компетентність – це результативний блок, сформований у процесі оволодіння знаннями, вміннями, навичками (компетенціями) і вказує на здатність, схильність та готовність індивіда до виконання певного виду діяльності;

- компетентність виступає як володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності;

- компетентність є інтегративною особистісно-діяльнісною категорією, що формується в результаті поєднання початкового особистісного досвіду, знань, пізнавальних та практичних умінь і навичок, способів діяльності,

мотивації, ставлення, цінностей та етичних норм, емоцій та вольових зусиль у процесі діяльності стосовно кола предметів і процесів певного виду діяльності [3].

Зважаючи на різноманітність визначень поняття «компетентність», що існують у сучасній науці й практиці, в її обґрунтуванні слід спиратися на офіційне визначення цього поняття, подане у національній рамці кваліфікацій (Додаток Постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011) [9] та проєкті «Tuning Educational Structures in Europe» (2006) [9], у змісті яких компетентність обґрунтовано як динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, що визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [8].

Розгляд методичної компетентності як результату професійної підготовки майбутнього фахівця у закладах вищої освіти обумовлює необхідність розмежування понять «компетентність» та «готовність».

Готовність до професійної педагогічної діяльності розглядається науковцями (Н. Кічук, Л. Кондрашова, А. Ліненко, О. Мороз, О. Пехота, Г. Троцько та ін.) як складне соціально-педагогічне явище, яке містить у собі комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості і систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, які забезпечують успішність реалізації професійно-педагогічних функцій. Однак, як засвідчує аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців, у психолого-педагогічній літературі відсутнє єдине визначення цього поняття. Готовність до професійної діяльності визначається науковцями як:

- цілісне утворення, яке характеризує емоційно-когнітивну і вольову мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певного спрямування (А. Ліненко);

- складно структуроване утворення, яке забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного професійного саморозвитку майбутнього вчителя (О. Пехота);

- інтегративну якість особистості вчителя, що виявляється в діалектичній єдності всіх структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин, складне особистісне утворення, що є умовою та регулятором професійної діяльності вчителя (І. Гавриш);

- цілісне, складне особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює професійно-педагогічні погляди й переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно самоусвідомлюватися (Г. Троцько);

- результат професійно-педагогічної підготовки, інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення (С. Литвиненко);

- цілісна система стійких інтегративних особистісних утворень (якостей), що має індивідуальні для кожного випускника закладу вищої освіти

ієрархічні особливості і дозволяє йому забезпечити у процесі педагогічної діяльності взаємодію з дітьми та їхніми батьками (Т. Жаровцева).

На основі аналізу наукових праць, в яких розглянуто різні аспекти професійної компетентності та готовності фахівця до професійної діяльності, Т. Садова робить висновок щодо тісного взаємозв'язку зазначених понять. Науковець стверджує, що готовність і компетентність є інтегральним, багаторівневим особистісним новоутворенням, яке характеризує ступінь підготовленості до діяльності. Однак, термін «готовність до діяльності» науковці пов'язують із процесом професійно-педагогічної підготовки, а компетентність розглядають як результат педагогічної освіти. Поняття «підготовка» та «освіта» близькі за значенням, однак термін «підготовка» використовується, коли йдеться про підготовку до певних видів діяльності майбутнього педагога, тобто у більш вузькому значенні, а поняття «освіта» пов'язане з цілісним формуванням у майбутнього педагога певних знань, навичок й особистісних рис [10].

Отже, поняття компетентності є значно ширшим, ніж поняття готовності, оскільки готовність відображає лише «стартовий» рівень компетентності.

Потребує конкретизації й поняття «методична компетентність вихователя закладу дошкільної освіти». Більшість учених розглядають це поняття через оволодіння педагогом системою компонентів: знань, умінь, навичок з урахуванням індивідуальних якостей. Зокрема, О. Семенов, розглядаючи методичну компетентність у контексті підготовки вчителя-словесника та обґрунтовуючи її як складову частину професійної компетентності, в її змісті виділяє: знання методологічних і теоретичних засад методики навчання мови, літератури; концептуальних основ, структури й змісту засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо); уміння застосовувати знання мови і літератури в педагогічній і громадській діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції (комунікативно-навчальну, розвивальну, гностичну тощо) [11, с. 35].

Слушною є думка О. Біляковської, яка вважає, що методична компетентність включає засвоєння педагогом нових методичних і педагогічних ідей, підходів до освітнього процесу в сучасних особистісно-зорієнтованих, розвивальних, креативних технологіях, володіння різними методами, прийомами, формами організації навчання [2, с. 231].

Методична компетентність є результатом методичної підготовки майбутнього фахівця, що виявляється в здатності здійснювати всі види професійної діяльності. Водночас теоретичний та практичний аспекти методичної компетентності являють собою одне ціле та складають гносеологічну, навчальну, діагностичну та рефлексивну, дослідницьку компетентності [15].

Розглядаючи методичну компетентність як досвід специфічної діяльності, І. Коробова виділяє наступні складові суб'єктивного досвіду методичної діяльності педагога:

а) сукупність методичних знань (узагальнених, практичних), випробуваних у процесі професійно-педагогічної діяльності, що являють

собою когнітивну складову методичної компетентності;

б) сукупність способів методичних дій (алгоритмів), методичних умінь та навичок, набутих у процесі практичної діяльності, що являють собою процесуальну складову;

с) усвідомленість набуття та застосування методичних знань, способів дій, умінь, навичок, заснована на індивідуальних характеристиках педагога, що являє собою особистісну складову [5, с. 37].

Аналіз сутності методичної компетентності, обґрунтованої різними науковцями, дозволив робити висновок щодо певної єдності їх поглядів компоненти досліджуваного феномену як такі, що являють собою сукупність:

- методичних знань, організаційно-методичних та психолого-педагогічних, особистісного досвіду їх застосування, а також технологічної готовності професійно використовувати в освітньому процесі сучасні інформаційні та навчальні технології, методичні прийоми;

- готовності виконувати професійно-методичні функції;

- спроможності ефективно розв'язувати стандартні та проблемні методичні задачі, що виникають у ході педагогічної діяльності;

- дослідницьких знань та вмінь з предмету навчання й методики його викладання, ціннісного ставлення до методичного вдосконалення результатів своєї професійної діяльності шляхом самоосвіти, самореалізації, соціалізації та особистісного розвитку;

- професійно значущих якостей особистості.

У роботах Г. Беленької професійна компетентність вихователя закладу дошкільної освіти визначається як здатність вирішувати задачі професійної діяльності на основі фахових знань і вмінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідним є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатія та комунікативність. Її структурними компонентами є мотиви, системні знання, фахові уміння та професійно значущі якості особистості [1, с.32].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, досліджень у галузі освітньої теорії та практики, можна зробити висновок про те, що єдиного погляду на визначення поняття методичної компетентності педагога не існує.

На основі узагальнення поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців щодо зазначеної проблеми зроблено висновок, що методичну компетентність вихователя закладу дошкільної освіти слід розглядати як складову професійної компетентності, що являє собою здатність аналізувати й вирішувати методичні проблеми, що виникають у перебігу педагогічної діяльності вихователя; її структуру визначено педагогічною культурою, методичним мисленням, методичною творчістю й мобільністю вихователя.

Література

1. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія. К. : Університет, 2011. 320 с.
2. Біляковська О.О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної

педагогічної діяльності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. URL: <http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/BAK7/7/37.pdf> (Дата звернення: 15.09.2018).

3. Вікторенко І. Готовність майбутнього вчителя початкових класів до соціалізації обдарованого молодшого школяра в контексті соціокультурного розвитку суспільства. *Шляхи формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів. Колективна монографія / за наук. ред. проф. Бадер В. І.К.*, 2014. С.246-307.

4. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти. URL: <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233> (Дата звернення: 15.09.2018).

5. Коробова І. В. Компетентність учителя як результат набуття досвіду методичної діяльності. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна*. Кам'янець-Подільський, 2014. Вип. 17, С. 35-37.

6. Лебедева О. В. Развитие методической компетентности учителя как средство повышения эффективности учебного процесса в общеобразовательной школе: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Нижний Новгород, 2007. 184 с

7. Мормуль А. Методична компетентність майбутніх учителів гуманітарного профілю як педагогічна проблема / А. Мормуль // Вісник Житомирського державного університету. – Випуск 43. – С. 176–179.

8. Національна рамка кваліфікацій : додаток Постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341. URL: <http://www.mim.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/НРК.pdf>. (Дата звернення: 15.01.2018).

9. Овчарук О. Ключові компетентності Овчарук, О. Ключові компетентності: європейське бачення. *Управління освітою*. 2003. №15–16. С. 6–9.

10. Садова Т. А. *Професійна компетентність та готовність до педагогічної діяльності: сутність і взаємозв'язок* URL: <http://vuzlib.com/content/view/331/84/> (Дата звернення: 05.08.2018).

11. Семеног О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми, 2005. 404 с.

12. Сіданіч І. Професійна компетентність учителя та культура мислення учнів. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/1913/> (Дата звернення: 17.01.2018).

13. Скворцова С. О. Проектування освітніх результатів на засадах компетентного підходу. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. №27. 2009. С. 395-398.

14. Студенікіна В. Лінгводидактична компетентність учителів української мови в структурі методичної. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/18047-lingvodidaktichna-kompetentnist-uchiteliv-ukra%D1%97nsko%D1%97-movi-v-strukturi-metodichno%D1%97.html> (Дата звернення: 05.08.2018).

15. Таможняя Е. Аю Система методической подготовки учителя географии в педагогическом вузу в условиях модернизации образования: автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02. М., 2010.

16. Tuning Educational Structures in Europe. *EC: Educational and Culture. Socrates-Tempus*. 2006. URL: http://www.eua.be/eua/en/projects_ects.jsp (Дата звернення: 15.01.2018).